

VETERANSKI CENTRI KAO PRIMJER SVEOBUHVAATNE SKRBI ZA HRVATSKE BRANITELJE

Željko Tuličić¹ & Ivana Marić²

UDK / UDC: 364.046.6:355.1-057.36-057.75(497.5)

JEL klasifikacija / JEL classification: I38

DOI:<https://doi.org/10.22598/pi-be/2018.12.2.177>

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: October 8, 2018 / 8. listopada 2018.

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 30. studenoga 2018. / November 30, 2018

Sažetak

U zemljama s izrazitom vojničkom tradicijom poput SAD-a ili Izraela veteranski centri su okosnica sustava skrbi za veterane i članove njihovih obitelji. Već se dugi niz godina u Hrvatskoj govori o potrebi uspostave veteranskih centara, međutim, za sada je uspostavljen tek Dom hrvatskih veterana u Lipiku koji se smatra pilot-projektom, odnosno pretečom veteranskih centara. Hrvatska država pokazuje značajnu brigu za pronalaskom rješenja brojnih problema hrvatskih branitelja³, ali se po reakcijama branitelja stječe dojam kako su to samo „ad hoc“ rješenja bez konačnih rezultata. Ministarstvo branitelja uvidjelo je potrebu za sustavnim pristupom rješavanju brojnih braniteljskih problema. U 2019. će se, uz pomoć sredstava Europske unije, izgraditi pet veteranskih centara, i to u Daruvaru, Petrinji, Osijeku Šibeniku i Sinju. U ovom radu analizirali smo različite probleme iz socijalnog, ekonomskog i zdravstvenog područja koji izravno utječu na položaj branitelja u društvu, kvalitetu njihovih života i njihovo zadovoljstvo. Mislimo da su veteranski centri, uz adekvatnu strukturu i organizaciju te profesionalno vođenje, kvalitetno rješenje za složene probleme braniteljske populacije.

Ključne riječi: hrvatski branitelji, veteranski centri, socijalno-ekonomska politika, zdravstvena politika, socijalna isključenost, tranzicijski stres.

¹ Željko Tuličić, mag.oec.univ.spec.oec., Direktor, Pulsus Medical d.o.o., Zagreb, Hrvatska, E-mail: ztulicic@pulsuscentar.hr

² Dr. sc. Ivana Marić, docent, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska, E-mail: imaric@efzg.hr

³ U ovom radu koristio se pojam hrvatski branitelji, odnosno branitelj. Pojam veterani se koristi kada se spominju strani, u ovom radu američki vojnici. Pojam veteran može biti nadređen pojmu branitelj, ali su ta dva pojma i drukčije konotirana. Veterani su svi isluženi vojnici dok su branitelji veterani koji su branili svoj dom i domovinu, te kulturne i civilizacijske dosege svoga naroda.

1. UVOD

Ovim radom se želi ukazati na važnost branitelja i njihove uloge u uspostavi suvereniteta hrvatske države te potrebu da se pronađu učinkoviti načini rješavanja brojnih poteškoća s kojima se svakodnevno susreću. Hrvatska država je s pomoću Ministarstva branitelja do sada poduzela brojne korake, tj. konkretne projekte i akcije koje nastoje na različite načine olakšati život hrvatskim braniteljima i članovima njihove obitelji. Socijalna isključenost, siromaštvo, posttraumatski stresni poremećaj i nezaposlenost, samo su neke od poteškoća s kojima se braniteljska populacija susreće, a država treba i pokušava sudjelovati u njihovu rješavanju. Veteranski centri su veliki projekti koji omogućuju sustavno i cjelovito rješavanje složenih i osjetljivih pitanja hrvatskih branitelja (od informiranja o pravima, zapošljavanju, psihološkoj i socijalnoj pomoći itd.).

Za Republiku Hrvatsku (u nastavku teksta: RH) vrlo je specifično izravno iskustvo rata (1991. – 1996.), što znači da je RH jedina država članica Europske unije koja je prošla rat s višedimenzionalnim posljedicama rata. Izgubljeno je više od 21.000 života, 57.890 branitelja pretrpjelo je tjelesna oštećenja veća od 20 % i imaju status branitelja s invaliditetom, a 1 663 branitelja i civila i dalje se smatra nestalima. Zbog specifičnosti ove ranjive skupine, potrebno je razviti posebne aktivnosti prvenstveno usmjerene na psihosocijalnu podršku radi njihova uključenja u društvo.⁴

Ustav RH ističe ulogu hrvatskih branitelja i njihov doprinos pobjedi u pravednom, legitimnom, obrambenom i oslobodilačkom Domovinskomu ratu (1991-1995), u kojem je hrvatski narod iskazao svoju odlučnost i spremnost za uspostavu i očuvanje RH kao samostalne i nezavisne, suverene i demokratske države. Ustav, također, određuje da država posvećuje posebnu skrb u zaštiti hrvatskih branitelja, hrvatskih udovica, roditelja i djece poginulih hrvatskih branitelja.⁵

Braniteljska populacija je brojna i specifična po mnogim parametrima. Branitelji su, uz visoku cijenu, ideju o stvaranju hrvatske države u praksi proveli u djelo. Oni su dio društva vrlo važan za stabilnost i prosperitet države. Branitelji imaju određene probleme od čijeg rješenja ovisi poboljšanje kvalitete njihova života kroz ispunjenje cijelog niza subjektivnih i objektivnih potreba i želja, ali i njihov društveni angažman kao oblik društvenog kapitala koji stvara bolje, zdravije, produktivnije i sretnije društvo (Šučurović, Mikloušić, Knežević, 2017; Putnam, 1993, 1995:87).

Nezadovoljstvo se kod braniteljske populacije pronalazi u području socijalne i zdravstvene politike. Branitelji su suočeni s nizom materijalnih, statusnih i egzistencijalnih problema poput siromaštva, socijalne isključenosti, nezaposlenosti, neriješenog stambenog pitanja. Također, mnogi su suočeni sa zdravstvenim problemima i invaliditetom što im otežava pristup tržištu rada i samim time uzrokuje nezaposlenost.

⁴ Sporazum o partnerstvu između RH i Europske komisije za korištenje strukturnih i investicijskih fondova za rast i radna mjesta u razdoblju 2014.-2020., https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/EU%20fondovi/Programi%20prekogranična%202014-2020//GLAVNI%20DOKUMENT_Sporazum_o_partnerstvu_HR.pdf, pristupljeno 15. 7. 18., str. 30.

⁵ Ustav RH, pročišćeni tekst, Ustavni sud RH, 15. siječnja 2014., https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/Redakcijski_prociscen_tekst_Ustava_Republike_Hrvatske_Ustavni_sud_Republike_Hrvatske_15_sijecnja_2014_.pdf, pristupljeno 16. 7. 18., str. 17.

Osim toga, branitelji su nedovoljno informirani, tj. suočeni su s velikim brojem propisa o svojim pravima koji se često mijenjaju i/ili ukidaju. Dio branitelja se ne snalazi u tim propisima i ne traži pomoć iako im je ona itekako potrebna. Ovo implicira potrebu za postojanjem institucije koja bi vodila brigu o svim braniteljima, upućivala ih u njihova prava i pomagala im da ta prava i ostvare.

Na temelju prepoznavanja prethodno navedenih problema te izučavanja pozitivnih praksi drugih zemalja koje imaju uspješna iskustva o pitanju problematike ratnih veterana, Ministarstvo branitelja je pokrenulo projekt osnivanja veteranskih centara. Veteranski centri jesu ustanove unutar kojih će se pružati osnovne zdravstvene i psihosocijalne usluge svim ciljnim skupinama unutar braniteljske populacije i članova njihovih obitelji. Osim hrvatskih branitelja, ciljna skupina korisnika su i članovi njihovih obitelji, vojnici stradali u mirovnim misijama, pirotehničari i ostali stradalnici Domovinskoga rata. Preliminarna anketa koju je provelo Ministarstvo branitelja pokazala je da oko 7 400 branitelja (ili oko 400 korisnika u svakoj županiji) treba ovakvu vrstu skrbi.⁶ S postepenim starenjem ove populacije moguće je očekivati sve veći broj branitelja i članova njihovih obitelji koji će imati potrebu za ovakvim oblikom skrbi.

2. TEMELJNE ZNAČAJKE BRANITELJSKE POPULACIJE

Braniteljska populacija je specifična, iznimno osjetljiva skupina u društvu koja je dala izniman doprinos u izgradnji hrvatske države. Zbog takvih zasluga, prema kriterijima socijalne pravde, trebala bi imati i određena prava. U svom radu Žunec (2006.) istražuje zbog čega u državnoj skrbi za branitelje prevladava načelo akumuliranja prava i privilegija koje se ne može naći u skrbi za druge privilegirane skupine. To proizlazi iz nemogućnosti kompenzacije ratnog iskustva i žrtve koju vojnik podnosi ili je spreman podnijeti, zaključuje autor.⁷ Socijalna pravda je emocionalno nabijen izraz koji implicira da bi i kako društvo trebalo određivati raspodjelu prihoda (Kristol, 2004.). Nedugo nakon Domovinskoga rata u društvu je postojao snažan konsenzus o zaslugama i pravima branitelja. Danas o ovome problemu prevladava skepticizam posebno kada je riječ o sposobnosti institucija koje imaju ovlasti određivanja značenja i primjene konsenzusa.

Prema evidenciji Registra hrvatskih branitelja u Domovinskomu je ratu od 1991. do 1996. sudjelovalo 506 133 hrvatskih branitelja uključujući borbeni i neborbeni sektor.⁸ U ukupnom stanovništvu RH branitelji čine oko 10%. Među njima je oko 95,1%

⁶ Dan branitelja: iz fondova EU 22 milijuna eura za veteran. centre (2017), <http://www.suprazdravlje.hr/clanak/2236/165/dan-branitelja-iz-fondova-eu-22-milijuna-eura-za-veteran-centre>, pristupljeno 19. 7. 18.

⁷ Interesantna, ali i indikativna je priča o jednom Napoleonovu maršalu kojega je sam Napoleon zbog njegove hrabrosti i zasluga u ratu izdašno nagradio imanjima i ladanjskim kućama. Neki visokopozicionirani političar komentirao je u više navrata ove privilegije. Kada je za to saznao maršal javno je pozvao političara na dvoboj pištoljima. Rekao mu je: „Ako me u dvoboju ubiješ, ostat će ti sve moje bogatstvo. Postat ćeš bogat gledajući smrti u oči samo jedanput. Ja sam, naprotiv, za ovo što imam, gledao smrti u oči svakoga dana tijekom višegodišnjeg ratovanja“. Političar, naravno, nije prihvatio priliku da se obogati.

⁸ Podatci dobiveni od Ministarstva branitelja na zahtjev, datum 5. 10. 18.

muškaraca i 4,9% žena. Najviše je hrvatskih branitelja u dobi između 40 i 54 godina života, njih oko 60,7%, a njihova prosječna dob iznosi oko 48,5 godina.⁹

Strategija nacionalne sigurnosti navodi kako su očuvanje vrednota Domovinskoga rata, zaštita hrvatskih branitelja, osoba s invaliditetom, obitelji poginulih i nestalih sudionika Domovinskoga rata i njihova statusa u društvu ključne pretpostavke očuvanja dostojanstva Domovinskoga rata i vrednovanja njegova značaja u stvaranju hrvatske države i izgradnji hrvatskog društva.¹⁰

U RH je specifični čimbenik ranjivosti povezan s hrvatskim braniteljima i stradalnicima iz Domovinskoga rata. Osobe iz ovih skupina suočene su sa siromaštvom, socijalnom isključenosti i diskriminacijom u svojim zajednicama. Zbog marginalizacije, doživljavaju prepreke pri (ponovnom) uključivanju na tržište rada. Oni trebaju podršku u pristupu tržištu rada i životu zajednice, uključujući kulturne aktivnosti, stjecanje radnih vještina i iskustava, psihosocijalnu podršku, itd.¹¹

Najviše branitelja živi u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, te u Osječko-baranjskoj, Primorsko-goranskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji. U njima živi oko 47% svih branitelja (Šućur. Z., Babić. Z., Ogresta. J., 2017.). Ako se u obzir uzmu, a trebale bi, samo uže obitelji branitelja, onda je najmanje trećina hrvatskog stanovništva uključena izravno u sve probleme braniteljske populacije. Iz određenja važnosti i uloge branitelja u hrvatskom društvu proizlaze i njihova prava koja su detaljno obrađena u sljedećoj tablici.

Prava koja hrvatski branitelji iz Domovinskoga rata i članovi njihovih obitelji mogu ostvariti pod određenim uvjetima definirana su Zakonom o hrvatskim braniteljima iz Domovinskoga rata i članovima njihovih obitelji. Navedenim Zakonom jamče se sljedeća prava: *obvezno zdravstveno osiguranje, prava izvan standarda prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja, prava iz mirovinskog osiguranja, prava na osnovi oštećenja organizma, prava na osnovi gubitka ili nestanka člana obitelji, pravo na stambeno zbrinjavanje, prava u svezi s radom, ostala prava te pravo na korištenje veteranskih centara i drugih javnih ustanova za pružanje podrške i usluga braniteljsko-stradalničkoj populaciji.*

⁹ Šućur Z., Babić Z., Ogresta J. (2017.), Demografska i socioekonomska obilježja hrvatskih branitelja, Prema popisu stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine, Ministarstvo hrvatskih branitelja i Državni zavod za statistiku, Zagreb, str.11 i 12

¹⁰ Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, Nar. nov., br. 73/2017, str. 16.

¹¹ Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020., <http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/OPULJP%20hr%2020150213%20%282%29.pdf>, pristupljeno 2. 7. 18., str. 66

Tablica 1: Prava hrvatskih branitelja

NAZIV PRAVA	OSNOVNA OBILJEŽJA
Obvezno zdravstveno osiguranje	1. status osiguranika u obveznom zdravstvenom osiguranju 2. prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja
Prava izvan standarda prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja	1. pravo na oslobođenje od sudjelovanja u troškovima zdravstvene zaštite iz obveznoga zdravstvenog osiguranja 2. zdravstvena zaštita izvan standarda prava na zdravstvenu zaštitu iz obveznoga zdravstvenog osiguranja
Prava iz mirovinskoga osiguranja	1. pravo na starosnu mirovinu i prijevremenu starosnu mirovinu 2. pravo na invalidsku mirovinu 3. prava na temelju preostale radne sposobnosti 4. pravo na obiteljsku mirovinu 5. pravo na najnižu mirovinu i 6. pravo na staž osiguranja ili posebni staž
Prava na osnovi oštećenja organizma	1. osobna invalidnina 2. doplatak za njegu i pomoć druge osobe 3. ortopedski doplatak 4. posebni doplatak 5. usluge osobe za pružanje njege i pomoći 6. pravo na prilagođeni osobni automobil i 7. pravo na naknadu troška prilagodbe osobnog automobila
Prava na osnovi gubitka ili nestanka člana obitelji	1. obiteljska invalidnina 2. povećana obiteljska invalidnina 3. uvećana obiteljska invalidnina 4. novčana naknada u iznosu obiteljske invalidnine 5. novčana naknada u iznosu povećane obiteljske invalidnine 6. novčana naknada u iznosu uvećane obiteljske invalidnine 7. novčana naknada u iznosu obiteljske mirovine i 8. obiteljska invalidnina nakon smrti hrvatskog ratnog invalida iz Domovinskoga rata
Pravo na stambeno zbrinjavanje	1. stambeno zbrinjavanje
Prava u svezi s radom	1. pravo na prednost pri zapošljavanju 2. prava zaposlenih i 3. fiskalna olakšica za zapošljavanje
Ostala prava	1. naknada za nezaposlene hrvatske branitelje iz Domovinskog rata i članove njihovih obitelji 2. doplatak za pripomoć u kući 3. jednokratna novčana pomoć 4. pravo na doplatak za djecu 5. pravo na besplatni topli obrok 6. pravo na potporu za obrazovanje 7. pravo na besplatne udžbenike 8. prednost pri smještaju u učeničke, odnosno studentske domove 9. prednost pri smještaju u ustanove socijalne skrbi 10. pravo na psihosocijalnu pomoć 11. pravo na pravnu pomoć 12. pravo na dodjelu udjela u Fondu hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji 13. pravo na ustupanje dionica 14. prednost pri zakupu poslovnog prostora 15. pravo na putne troškove

Tablica 1. Nastavak

NAZIV PRAVA	OSNOVNA OBILJEŽJA
Ostala prava	16. oslobođenje od plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednoga zemljišta 17. oslobođenje od plaćanja sudskih, upravnih i javnobilježničkih pristojbi 18. obilježavanje mjesta masovnih grobnica žrtava iz Domovinskoga rata 19. osiguravanje grobnog mjesta, troškova ukopa uz odavanje vojne počasti i održavanje grobnih mjesta hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i 20. ostale potpore
Pravo na korištenje veteranskih centara i drugih javnih ustanova za pružanje podrške i usluga braniteljsko-stradalničkoj populaciji.	1. mogućnost korištenja veteranskih centara i drugih ustanova

Izvor: Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji, Nar. nov., br. 121/2017, čl. 18, pristupljeno 16. 7. 2018.

2.1. Stanje socijalno-ekonomske i zdravstvene politike kao indikator potreba za veteranskim centrima

Socijalne države razvile su pravno-institucionalni okvir za djelovanje na socijalnom polju. Socijalna politika je organizirana djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnima i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, izjednačavanje životnih šansi, te općenito unaprjeđivanje socijalne dobrobiti građana.¹² Neka područja socijalne politike poput zdravstvene zaštite, stambene politike, politike zapošljavanja, obrazovanja i socijalne skrbi podudaraju se s ekonomskom politikom, te ih je teško razdvojiti i govoriti o jednoj bez spominjanja utjecaja druge.

U nastavku rada analizirat ćemo samo područja socijalne politike koja, prema dostupnoj literaturi, najviše utječu na potrebu za postojanjem veteranskih centara.

2.1.1. Nezaposlenost i obrazovna struktura hrvatskih branitelja

Na sastanku s predstavnicima Koordinacije braniteljskih udruga Osječko-baranjske županije ministar branitelja Medved je iznio podatak da u RH trenutačno ima 442.710 hrvatskih branitelja, od kojih su 82 tisuće bez ikakva primanja i nezaposleni.¹³

Unutar Smjernica za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u RH za razdoblje od 2015. do 2017., branitelji su obuhvaćeni Prioritetom 1 – Povećanje stope zaposlenosti stanovništva.¹⁴

¹² Puljiz V., Pusić E. (2011), Pogledi na socijalnu državu, HKJU – CCPA, god. 11., br. 4., str. 1001–1016

¹³ Ministar branitelja Medved: Za osnivanje veteranskih centara 22 milijuna eura (2017.), <http://vijesti.hrt.hr/390843/ministar-medved-za-osnivanje-veteranskih-centara-22-milijuna-eura>, pristupljeno 30. 7. 18.

¹⁴ Smjernice za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015.-2017. godine., <http://www.mrms.hr/wp-content/uploads/2015/02/smjernica-apz.pdf>, pristupljeno 6. 8. 18., str. 57-74

Prema evidenciji HZZ-a na kraju prosinca 2017. registrirana su 18.152 nezaposlena branitelja.¹⁵ Udio nezaposlenih branitelja u ukupnoj nezaposlenosti je 9,7%. Prema Tablici 2, najveći broj registriranih nezaposlenih branitelja je u dobi od 45 do 59 godina, što pokazuje kako su radno još uvijek sposobni. U Tablici 2 prikazani su registrirani nezaposleni branitelji prema spolu. Od ukupno 18263 registriranih nezaposlenih branitelja 633 su žene.

Tablica 2: Registrirani nezaposleni hrvatski branitelju u RH prema dobi, stanje krajem prosinca 2017.

Hrvatski branitelj	Da	Ne	Ukupno
Dob			
15-19	0	8114	8114
20-24	0	22192	22192
25-29	0	21920	21920
30-34	0	18115	18115
35-39	1	18257	18258
40-44	1591	16486	18077
45-49	3301	15462	18763
50-54	4462	17932	22394
55-59	5775	19351	25126
60 i više	3133	11271	14404
Ukupno	18 263	169 100	187 363

Izvor: HZZ, Statistika online, pristupljeno dana 30.07.18.

Statistika pokazuje kako su nezaposleni branitelji u prosjeku nacije. U ukupnom broju stanovnika ima ih oko 10%, a toliko ih je i nezaposleno. Dakle, kada je zaposlenost u pitanju, branitelji nisu privilegirani. Ali, uzimajući u obzir dobnu strukturu hrvatskih branitelja iz Domovinskoga rata, njihovu dugotrajnu nezaposlenost kao i predrasude potencijalnih poslodavaca o zdravstvenom stanju i radnoj sposobnosti hrvatskih branitelja iz Domovinskoga rata, i danas postoji problem njihove teže zapošljivosti i nekonkurentnosti na tržištu radne snage.¹⁶

Program stručnog osposobljavanja i zapošljavanja hrvatskih branitelja i djece smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja iz Domovinskoga rata koji je prethodio ovom Programu bio je dio Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja,

¹⁵ Prema Vlašić, T. (2017) *Broj nezaposlenih branitelja u RH mijenjao se: 2003. ministar branitelja Ivica Pančić izjavljivao je kako su 32 000 branitelja nezaposlena. Ministar branitelja Fred Matić govorio je o 30 000, a u prosincu prošle godine aktualni ministar branitelja Tomo Medved spominjao je 23 000. No, u lipnju ove godine isti ministar, gospodin Medved, odjednom navodi da RH ima 82 000 nezaposlenih branitelja.*

¹⁶ Strateški plan Ministarstva branitelja za razdoblje 2016-2018, <https://mcdrvu.hr/wp-content/uploads/2017/01/strateski-plan-od-2016-do-2018.pdf>, pristupljeno 2. 8. 18., str. 9

kao i Zajedničkog memoranduma o prioritetima politike zapošljavanja RH u kojem su bili navedeni glavni izazovi zapošljavanja i prioriteta za djelovanje u RH. Među probleme koji su tijekom analize uočeni ubrojene su bile i poteškoće ranjivih skupina u pristupu obrazovanju i tržištu rada, pri čemu su kao ranjiva skupina prepoznati i hrvatski branitelji iz Domovinskoga rata.¹⁷

Veteranski centri istodobno bi omogućili i zapošljavanje i dodatnu izobrazbu velikog broja djece smrtno stradalih, nestalih ili zatočenih hrvatskih branitelja, djece dragovoljaca Domovinskoga rata, djece hrvatskih vojnih invalida (HRVI) i hrvatskih branitelja.¹⁸

Visoka stopa nezaposlenosti problem je duboko ukorijenjen u strukturne probleme hrvatskoga gospodarstva kao rezultat nedostataka svojstvenih tržištu rada, uključujući neusklađenost ponude i potražnje radnika s potrebnim vještinama. Nezaposlenost posebice pogađa ugroženu skupinu, hrvatske branitelje, posebice zbog dobi te obrazovanja. Tako visoka stopa nezaposlenosti čini ovu skupinu stanovništva ranjivim te im se povećava rizik od dugotrajne nezaposlenosti te socijalnog isključenja. Zapošljavanju hrvatskih branitelja te članova njihovih obitelji pogoduju aktivnosti koje će se provoditi u Veteranskim centrima.

2.1.2. Stambeno zbrinjavanje branitelja

Stambeno zbrinjavanje braniteljske populacije počelo je od razdoblja početka Domovinskoga rata, a provodila su ga tijela državne uprave, odnosno ministarstva. Od tada kontinuirano postoji veći broj zahtjeva za stambenim zbrinjavanjem u odnosu na mogućnosti društva. Da bi se mogla utvrditi prednost u rješavanju zahtjeva za stambeno zbrinjavanje, postoji formirana Lista prvenstva za dodjelu kredita za kupnju kuće ili stana ili za izgradnju kuće ili stana, odnosno kredita za poboljšanje uvjeta stanovanja i proširenje stambenoga prostora. Uredbom su predviđeni kriteriji koji se boduju odgovarajućim brojem bodova i broj priznatih bodova određuje mjesto, odnosno redni broj na Listi prvenstva. Ako se ništa ne poduzme populacija stradalnika iz Domovinskoga rata bila bi nezadovoljna neosjetljivošću Ministarstva branitelja u rješavanju njihovih osnovnih životnih potreba.¹⁹ Ovakva situacija može dovesti do povećanja pritiska pogođenih skupina na Ministarstvo branitelja, a time i na društvo u cjelini.

¹⁷ Program stručnog osposobljavanja i zapošljavanja hrvatskih branitelja i djece smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja za razdoblje od 2014. do 2017., [https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti//PROGRAM_tekst_2014-2017\(1\).pdf](https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti//PROGRAM_tekst_2014-2017(1).pdf), pristupljeno 3. 8. 18., str. 2

¹⁸ Nacionalni program psihosocijalne i zdravstvene pomoći sudionicima i stradalnicima Domovinskoga rata, drugog svjetskog rata te povratnicima iz mirovnih misija, <https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/nac%20program%20usvojeno%20na%20vladi%2030%2001%202014.pdf>, pristupljeno 20. 8. 18., str. 11

¹⁹ Ministarstvo branitelja (2012), Iskaz o procjeni učinka propisa za pilot-projekt „Procjena učinaka propisa – stambeno zbrinjavanje, Zagreb: Ministarstvo branitelja, <https://zakonodavstvo.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//Ministarstvo%20branitelji%20Iskaz.pdf>, pristupljeno 13. 8. 18.

U listopadu 2017. ministar branitelja je izjavio kako je samo među hrvatskim ratnim vojnim invalidima stambeno nezbrinuto 11 000 branitelja.²⁰ Teško je egzaktno utvrditi broj stambeno nezbrinutih branitelja jer o ovom problemu u dostupnoj literaturi postoje različiti podatci, ili ih uopće i nema.

2.1.3. Zdravstveni problemi branitelja

Prema vrsti zdravstvenih teškoća branitelja, podatci pokazuju da su najzastupljenija oštećenja raznih organa i organskih sustava - 56,3%, te teškoće s kretanjem - 36,3%, dok su manje zastupljene teškoće s pamćenjem, koncentracijom ili u sporazumijevanju s drugima, teškoće s vidom, sluhom ili glasovno-govornom komunikacijom.²¹

Podatci pokazuju da najveći broj branitelja boluje od bolesti mišićno-koštanog sustava. Na drugom mjestu su bolesti probavnog sustava, a na trećem bolesti sustava mokraćnih i spolnih organa. Bolesti cirkulacijskog sustava su na četvrtom, a bolesti dišnog sustava na petom mjestu od ukupno devetnaest vrsta navedenih bolesti. Interesantno je zapaziti kako su mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja na visokom sedmom mjestu. Dobiveni podatci upućuju na potrebu za potpunijim spoznajama o zdravstvenom statusu braniteljske populacije sa svrhom prepoznavanja njihovih potreba. Oboljenje specifično za braniteljsku populaciju je i posttraumatski stresni poremećaj (PTSP). Prema podacima tijekom 2016., 31 337 hrvatskih branitelja koristilo je zdravstvenu zaštitu zbog ovog poremećaja. Najveći je broj takvih branitelja, njih 5 397, iz Splitsko-dalmatinske županije, a potom slijede branitelji iz Osječko-baranjske županije, 4.510, Vukovarsko-srijemske županije, 2.993, te Grada Zagreba, 2.615.²²

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (2017.) u RH je u 2016. zabilježeno 21 236 branitelja koji su zbog depresivnih poremećaja koristili zdravstvenu zaštitu. Branitelji su posebno osjetljivi na samoubojsva svojih suboraca. U RH su se od 1991. do 2015. dogodila 2 734 samoubojstva branitelja. U posljednje tri godine (2013. – 2015.) braniteljska populacija je počinila dvostruko veći broj samoubojstava nego ostali civili, što je čini najranjivijom društvenom skupinom. Godišnje se dogodi oko 150 samoubojstava branitelja i taj broj je u porastu. O ovoj temi se rijetko priča, ali to ne znači da ona ne postoji. Stručnjaci pretpostavljaju kako je razlog ovome „tihanje marginalizacija“, „stigmatizacija braniteljske populacije“ te „negiranje Domovinskog rata“ (Grubišić, 2015.).

Kada je riječ o broju suicida koji su počinili branitelji, Rašović (2015.) navodi kako se o toj temi govorilo paušalno bez cjelovitih podataka sve do pojave studije o samoubojstvima branitelja u Zagrebu i RH. Neki se podatci tretiraju kao službena taj-

²⁰ Potpisan Protokol o stambenom kreditiranju branitelja i obitelji stradalih, zatočenih i nestalih (2017), <https://direktno.hr/razvoj/potpisan-protokol-o-stambenom-kreditiranju-branitelja-i-obitelji-stradalih-zatočenih-i-nestalih-99711/>, pristupljeno 17. 8. 18.

²¹ Studija: Braniteljska populacija ne razlikuje se od ukupne (2017), WWW.seebiz.eu/studija-braniteljska-populacija-ne-razlikuje-se-od-ukupne/ar-158773/, pristupljeno 17. 8. 18.

²² Hrvatski zavod za javno zdravstvo, (2017.) Hrvatski zdravstveno- statistički ljetopis za 2016. godinu, Zagreb

na dok se u pozadini skriva činjenica da se nije znalo koliki je broj branitelja počinio suicid. Na predstavljanju studije Samoubojstva branitelja u Zagrebu i RH autori navode kako se želja za samoubojstvom pojavljuje pod utjecajem više čimbenika. Osjećaj osujećene pripadnosti proizlazi iz nemogućnosti zadovoljenja potrebe za pripadanjem. Drugi je uzročnik opažanje pojedinca da je na teret drugima, stoga vjeruje kako bi smrt bila vrjednija od takvog života i mržnje prema samome sebi. Treći je čimbenik stečena sposobnost za počinjenje suicida, u čijoj su podlozi smanjeni strah od smrti i povišena tolerancija na fizičku bol – iskustvo koje nose iz rata (Rašović, 2015., prema Koić, Komar, 2015.).

Za usporedbu navodimo kako se u SAD-u dnevno dogodi oko 20 samoubojstava veterana.²³ Broj samoubojstava hrvatskih branitelja i američkih veterana se ne može uspoređivati zbog nerazmjera u veličini i ukupnom broju vojnika, ali je to dobar indikator o postojanju ovog fenomena i u drugim vojskama te ga treba shvatiti i pristupiti mu vrlo ozbiljno.

2.1.4. Siromaštvo branitelja

Sociolozi se razlikuju u pristupu definiranja fenomena siromaštva. Uglavnom je riječ o dvama različitim konceptima: konceptu apsolutnoga i konceptu relativnoga siromaštva. Apsolutno siromaštvo temelji se na ideji preživljavanja. Koncept relativnoga siromaštva povezuje siromaštvo s općim standardom života koji prevladava u određenom društvu. Teško je profilirati i opisati siromašnu osobu; lice siromaštva je raznoliko i stalno se mijenja. Ipak, vjerojatnije je kako će ljudi iz nekih kategorija živjeti u siromaštvu. Često će ljudi koji su deprivilegirani u drugim aspektima života biti siromašni (Giddens, 2007:311-315). Vjerojatnije je da će u siromaštvu živjeti nezaposleni, beskućnici, ljudi s neriješenim stambenim pitanjem, bolesni, invalidi, umirovljenici i slično.

Raspoloživi statistički podaci o stanju siromaštva stanovništva RH pokazuju da je stopa rizika od siromaštva, nakon socijalnih transfera, u 2012. iznosila 20,5%, a postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti 32,3%. Veliki dio populacije (15,4 %) živi u uvjetima teške materijalne oskudice i ne mogu zadovoljiti temeljne životne potrebe.²⁴ Prema podacima Ankete o dohotku stanovništva, stopa rizika od siromaštva u 2016. iznosila je 19,9%.²⁵ Podatci ukazuju na velike socijalne razlike i ograničen pristup mogućnostima. Siromaštvo je prijetnja svim generacijama i slojevima društva. Marić (2018.) ističe kako brojni građani trebaju konkretnu materijalnu pomoć usred gospodarske neizvjesnosti i siromaštva koje je potaknula globalna ekonomska kriza gdje država (koja dijeli sudbinu s ostalim europskim zemljama) ne pronalazi načine sustavnoga i učinkovitoga rješavanja rastućih socijalnih problema.

²³ New VA study finds 20 veterans commit suicide each day (2016), <https://www.militarytimes.com/veterans/2016/07/07/new-va-study-finds-20-veterans-commit-suicide-each-day/>, pristupljeno 10. 8. 18.

²⁴ Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.) <https://www.google.hr/search?q=strategija+borbe+protiv+siromaštva+i+socijalne+isključenosti&oq=strategija+borb&aqs=chrome.0.0j69>, pristupljeno 11. 7. 18., str. 2

²⁵ Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2016., konačni rezultati, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/14-01-01_01_2017.htm, pristupljeno 12. 7. 18.

Ne postoje sistematizirani podaci o broju siromašnih branitelja. Ako se uzmu u obzir podatci iz popisa stanovništva iz 2011., prema kojem je 6% branitelja bez ikakvih primanja²⁶, nije teško zaključiti da broj siromašnih branitelja iznosi oko 30 000. Većina od njih imaju obitelji s djecom, što broj ugroženih osoba utrostručuje. Nezaposleni branitelji vjerojatno ulaze u ovu kategoriju, ali ne moraju svi, jer pojedinci mogu imati primanja i prema drugim osnovama. Apsolutni brojevi i nisu sasvim bitni jer se oni mijenjaju iz dana u dan. Sigurno je, međutim, kako ugroženim braniteljima treba pridodati i dio umirovljenika s niskim mirovinama, te zaposlenih branitelja koji primaju minimalne plaće ili ne primaju plaće i po nekoliko mjeseci, kako bi se dobila jasnija slika o njihovom siromaštvu. Prema kriterijima naprednog svijeta, oni zasigurno spadaju u apsolutno siromašnu populaciju koja jedva preživljava.

2.1.5. Fenomen socijalne isključenosti branitelja

U posljednje vrijeme, kada je riječ o braniteljima, sve se češće navodi fenomen socijalne isključenosti. Ovaj fenomen valja razumjeti kao razmjerno trajnu, višestruko uvjetovanu i višedimenzionalnu depriviranost pojedinca (Matković, Štulhofer, 2006.). To je proces kojim su pojedinci ili grupe istisnuti iz društva. Isključenost znači kako pojedinci ili grupe ne sudjeluju u raspodjeli društvenih dobara koju određujemo kao kombinaciju institucionalnih, kulturnih, socioekonomskih i interpersonalnih resursa, to nesudjelovanje nije privremeno i nije nužno posljedica osobnih nedostataka isključenih, njihove lijenosti, nesposobnosti ili drugih mana.²⁷ U RH je u 2016. bilo 28,5% osoba u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti.²⁸ S obzirom na već navedene probleme, branitelji mogu biti socijalno isključeni prema više kriterija. Na prvom mjestu nalazi se nezaposlenost, zatim neriješen stambeni problem, potom siromaštvo te različite vrste oboljenja i bolesti.²⁹

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH izrijeком navodi kako je dio hrvatskih branitelja i dio stradalnika ratnih zbivanja i članova njihovih obitelji u riziku od socijalne isključenosti jer su suočeni s problemima poput siromaštva, invalidnosti, nezaposlenosti, bolesti, neriješenog stambenog pitanja, otežanih socijalnih kontakata i dr. U posljednje vrijeme evidentiran je određeni broj branitelja u prihvatilištima koji zbog psihičkih problema (PTSP i psihičkih poteškoća) i drugih razloga, poput nedostatka potrebnih dokumenata, nisu u mogućnosti ostvariti mnoga prava, nemaju potporu obitelji i slično. Iskustvo Domovinskoga rata kroz koje je RH prošla, rezultiralo

²⁶ Šućur, Z., Babić, Z., Ogresta, J. (2017) Demografska i socioekonomska obilježja hrvatskih branitelja, Zagreb: Ministarstvo hrvatskih branitelja i Državni zavod za statistiku, str. 62

²⁷ Više o ovome vidjeti kod Matković, T., Štulhofer, A. (2006)

²⁸ Državni zavod za statistiku, Anketa o dohotku stanovništva 2016., Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2016. – konačni rezultati, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/14-01-01_01_2017.htm, pristupljeno 22. 8. 18.

²⁹ Socijalna isključenost može biti uvjetovana i drugim čimbenicima. Važno je napomenuti kako jedan neriješen problem može voditi do više njih. Npr., nezaposlenost može voditi u siromaštvo, neriješen stambeni problem, a na koncu i u bolest. Kada su branitelji u fokusu, najčešći uzroci socijalne isključenosti su četiri navedena čimbenika.

je izravnim i neizravnim posljedicama kako za pojedince neposredne u Domovinskom ratu, tako i posredno na društvo u cjelini.³⁰

U skladu s Ekonomskim programom RH, 2013. definirane su reformske mjere vezane na ostvarivanje pet prioriteta godišnjeg pregleda rasta i glavnih ciljeva Europa 2020. Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti braniteljske i stradalničke populacije nalazi se među prioritetima Ekonomskog programa.³¹

2.1.6. Tranzicijski stres i psihosocijalna prilagodba branitelja

Osim socijalne isključenosti velikog broja branitelja, ovu društvenu skupinu pogađa i tranzicijski stres. To je fenomen rasprostranjeniji od socijalne isključenosti, koji im otežava psihosocijalnu prilagodbu. „Psihosocijalnu prilagodbu moguće je definirati kao stanje opće emocionalne dobrobiti (wellbeing), satisfakcije i relativne pomirenosti s drugim ljudima i samim sobom. Zato psihosocijalna prilagodba uključuje oboje, interpersonalne i intrapersonalne parametre“ (Figley, 1978.). Riječ je o zasebnom psihosocijalnom problemu i prilagodbi kao specifičnom i kod nas neistraženom fenomenu. To je problem uvjetovan sudjelovanjem u ratnim događanjima koji je nemoguće riješiti zapošljavanjem, dodjelom stana ili novčanom pomoći. Ovaj je problem više u području mentalnog nego materijalnog, više u području alijenacije nego socijalno-ekonomske isključenosti. Američki su istraživači za ovaj problem uveli termin tranzicijski stres (Transition Stress). Prema Jamesu Clarku³², kada su u pitanju veterani, najviše se govori o PTSP-u dok je previđen veći problem. To je tranzicijski stres koji podrazumijeva alijenaciju, a koju osjećaju mnogi veterani nakon napuštanja vojne službe. Tranzicijski stres obuhvaća brojne probleme s kojima se veterani susreću u tranziciji i oni mogu voditi u anksioznost, depresiju i ostale bihevioralne teškoće. Oni uključuju gubitak smisla i osjećaja identiteta, teškoće u zapošljavanju, konfliktnu odnose s prijateljima i u obitelji i ostale izazove kod prilagođavanja na civilni život. Prema Clarku, ovi problemi ne ulaze u simptome PTSP-a.

Zbog velikog broja branitelja koji su tijekom Domovinskoga rata bili izloženi izravnom ratnom stresu, ali i još većeg broja sekundarno traumatiziranih osoba, nastala je potreba za organiziranom osnovnom emocionalnom potporom, socijalnom, psihološkom i zdravstvenom pomoći ratom traumatiziranim osobama, a koja je i danas, iako nešto manjeg intenziteta, još uvijek poprilično izražena.³³

³⁰ Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.), <https://www.google.hr/search?q=strategija+borbe+protiv+siromaštva+i+socijalne+isključenosti&aq=+strategija+borb&aqs=chrome.0.0j69>, pristupljeno 11. 7. 18.

³¹ Ekonomski program Republike Hrvatske 2013., <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Ekonomski%20program%20Republike%20Hrvatske%202013.pdf>, pristupljeno 21. 8. 18.

³² Clark, J., For Most Vets, PTSD Isn't the Problem, „Transition Stress“ Is. Here's What That Means (2018), https://taskandpurpose.com/what-is-transition-stress/?utm_content=tp-facebook&utm_source=facebook&utm_medium=social, pristupljeno 23. 8. 18.

³³ Strateški plan Ministarstva branitelja za razdoblje 2016-2018, <https://mcdrvu.hr/wp-content/uploads/2017/01/strateski-plan-od-2016-do-2018.pdf>, pristupljeno 2. 8. 18., str. 6

3. VETERANSKI CENTRI

Veteranski centri su ustanove za pružanje podrške i usluga braniteljsko-stradalničkoj populaciji te svim ostalim osobama za koje se utvrdi potreba za korištenjem usluga centara ovisno o zdravstvenom stanju i socio-ekonomskoj situaciji. Osnivanjem centara povećat će se društvena uključenost ranjivih skupina radi njihova aktivnog sudjelovanja na tržištu rada, uključivanja u zadružno poduzetništvo te općenito u društvo, ali i radi poboljšanja zdravstvenog i psiho-sociološkog statusa te stjecanja vještina kao što su upravljanje stresom, financijama, komunikacijskim vještinama i slično.³⁴

Ideja uspostave veteranskih centara u RH nastala je kao rezultat utvrđene potrebe za stvaranjem ustanova koje bi pružale usluge sveobuhvatne skrbi populaciji hrvatskih branitelja i stradalnika Domovinskoga rata.³⁵ Ciljana skupina su i hrvatski vojnici stradali u mirovnim misijama, stradali pirotehničari i ostali stradalnici Domovinskoga rata.³⁶

Cilj Ministarstva branitelja je utemeljiti veteranske centre koji će omogućiti da se na jednom mjestu pruži sve što je potrebno hrvatskim braniteljima. U veteranskim centrima tako bi se hrvatskim braniteljima omogućila cjelovita zdravstvena skrb i potrebne socijalne usluge. Veteranski centri bit će rezidencijalno-hospicijski tip centra koji bi omogućio zbrinjavanje najosjetljivijeg dijela populacije hrvatskih branitelja izvan vlastitoga doma. U navedenim centrima braniteljima bi se osigurao privremeni smještaj (smještaj branitelja do oporavka ili poboljšanja socio-ekonomskih/obiteljskih uvjeta) ili trajni smještaj.³⁷

Za osnivanje veteranskih centara, namijenjenih pružanju psihosocijalne potpore hrvatskim ratnim vojnim invalidima i stradalnicima Domovinskog rata, iz fondova EU će se osigurati 22 milijuna eura, a radovi bi trebali početi u 2018. Predviđeno je osnivanje 5 veteranskih centara na sljedećim lokacijama: u Daruvaru, Osijeku, Petrinji, Šibeniku i Sinju. Osnivač veteranskih centara je RH, a u ime osnivača osnivačka prava obavlja ministarstvo nadležno za branitelje. Ministarstvo nadležno za branitelje rješenjem osniva veteranske centre. Minimalne uvjete za početak rada i pružanja usluga veteranskih centara pravilnikom propisuje ministar branitelja.³⁸ U tom je kontekstu pokrenut i rea-

³⁴ Uspostava veteranskih centara u Republici Hrvatskoj <https://efondovi.mrrfeu.hr/MISCms/Pozivi/Poziv?id=4d435049-7296-4f98-a956-f77469218fe3>, pristupljeno 20. 8. 18.

³⁵ Programske smjernice i programski zahtjevi arhitektima-projektantima glavnog projekta i projektne dokumentacije za namjenu uspostave veteranskih centara u RH, https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages//AM2017/JN/Prethodno%20savjetovanje%20-%20VC%20Sinj//Veteranski%20centri_Programske%20smjernice.pdf, pristupljeno 21.08.18., str.3

³⁶ U DARUVARU NAJESEN POČINJE GRADNJA PRVOG VETERANSKOG CENTRA U HRVATSKOJ (2016), <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-daruvaru-najesen-pocinje-gradnja-prvog-veteranskog-centra-u-hrvatskoj-zgrada-u-sumi-je-nas-adut-za-skrb-o-braniteljima/103240/>, pristupljeno 18. 8. 18.

³⁷ Nacionalni program psihosocijalne i zdravstvene pomoći sudionicima i stradalnicima Domovinskog rata, drugog svjetskog rata te povratnicima iz mirovnih misija, <https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/nac%20program%20usvojeno%20na%20vladi%2030%2001%202014.pdf>, pristupljeno 20. 8. 18., str. 11

³⁸ Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, Članak 50., (Urednički pročišćeni tekst, Nar. nov., br. 174/04, 92/05, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10 - OUSRH, 55/11, 140/12, 33/13, 148/13 i 92/14), 1. siječnja 2014.

liziran projekt Doma hrvatskih veterana u Lipiku, kao svojevrsni pilot- projekt, koji je financiran sredstvima iz nacionalnih izvora.³⁹ Pilot-projekt pokrenut u Lipiku detaljnije je objašnjen u Tablici 3.

Tablica 3: Djelovanje doma hrvatskih veterana u Lipiku

DOM HRVATSKIH VETERANA LIPIK					
POČETAK RADA	22. veljače 2017.				
VIZIJA	Ustanova postavlja standard kvalitete u pružanju sveobuhvatne skrbi hrvatskim braniteljima, članovima njihovih obitelji te civilnim žrtvama Domovinskoga rata vrednujući njihove žrtve i postignuća u obrani Domovine.				
MISIJA	Doprinositi kvaliteti života hrvatskih branitelja, članova njihovih obitelji te civilnih žrtava Domovinskoga rata vrednujući njihove žrtve pružanjem psihosocijalne, preventivne i zdravstvene skrbi i savjetovanja te poticanjem rada braniteljskih socijalno-radnih zadruga i konkurentnosti hrvatskih branitelja na tržištu rada.				
OPĆI CILJ	Očuvanje stečevina i ublažavanje negativnih posljedica Domovinskoga rata.				
POSEBAN CILJ	Jačanje sustava skrbi i podizanje kvalitete života braniteljske i stradalničke populacije kroz djelatnosti Doma hrvatskih veterana. Poseban cilj se ostvaruje kroz: <ul style="list-style-type: none"> → psihosocijalnu pomoć i savjetovanje, → edukaciju korisnika kako bi se stekle nove vještine, znanja i navike, → preventivnu i zdravstvenu rehabilitacijsku aktivnost. 				
POKAZATELJ UČINKA (POSEBNOG CILJA)	Povećanje udjela zadovoljstva korisnika pruženim uslugama.				
POTENCIJALNI KORISNICI⁴⁰	<ul style="list-style-type: none"> → HRVI iz Domovinskoga rata, → članovi obitelji smrtno stradalog hrvatskog branitelja iz Domovinskoga rata, → članovi obitelji nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskoga rata, → hrvatski branitelji iz Domovinskoga rata, → članovi obitelji umrlih hrvatskih branitelja iz Domovinskoga rata, → članovi obitelji hrvatskih branitelja iz Domovinskoga rata, → osobe stradale u obavljanju vojnih i redarstvenih dužnosti u stranoj zemlji unutar mirovnih snaga i mirovnih misija, → stradali pirotehničari i članovi obitelji stradalih pirotehničara. 				
BROJ KORISNIKA U RAZDOBLJU OD 22.02 DO 31.12. 2017. GODINE	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30%; text-align: center;">362 korisnika</td> <td style="width: 70%; text-align: center;">314 korisnika usluge smještaja</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">48 korisnika usluge boravka</td> </tr> </table>	362 korisnika	314 korisnika usluge smještaja		48 korisnika usluge boravka
362 korisnika	314 korisnika usluge smještaja				
	48 korisnika usluge boravka				

Izvor: Dom hrvatskih veterana, <https://www.dhv.hr/o-nama>, <https://www.dhv.hr/Documents/24.pdf>, <https://www.dhv.hr/Documents/105.pdf>, pristupljeno 9. 8. 2018.

³⁹ Programske smjernice i programski zahtjevi arhitektima-projektantima glavnog projekta i projektne dokumentacije za namjenu uspostave veteranskih centara u RH, https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages//AM2017/JN/Prethodno%20savjetovanje%20-%20VC%20Sinj//Veteranski%20centri_Programske%20smjernice.pdf, pristupljeno 21. 8. 18., str. 3

⁴⁰ Ako je korisnik hrvatski ratni vojni invalid iz Domovinskoga rata I. skupine koji koristi usluge osobe za pružanje njege i pomoći-njegovatelja, pravo na korištenje usluga Doma zajedno s korisnikom može ostvariti i njegovatelj.

Početak gradnje veteranskog centra u Daruvaru očekuje se iduće godine, kao i uređenje bivših vojnih objekata u Petrinji, Šibeniku i Sinju, dodavši kako se vjeruje da će se već ove godine napraviti prvi koraci u prenamjeni bivšeg osječkog hotela "Mursa" za potrebe veteranskog centra.⁴¹ Veteranski centar u Gradu Osijeku uspostavlja se u svrhu unaprjeđenja postojećeg sustava pružanja skrbi hrvatskim braniteljima i stradalnicima Domovinskoga rata, a obuhvaćat će uključivanje Područne jedinice Ministarstva hrvatskih branitelja u Osijeku i Centra za psihosocijalnu pomoć (PSP centra), te prostor za djelovanje udruga proisteklih iz Domovinskoga rata.⁴² Važno je da Ministarstvo branitelja upravlja Veteranskim centrom sedam godina. Nakon tog razdoblja, ono prelazi u ruke lokalne uprave koja može odlučiti što će s objektom, odnosno hoće li zadržati postojeću namjenu ili je dopuniti novim sadržajima.⁴³

S financijskog i društvenog aspekta gledano valja istaknuti kako će osnivanje veteranskih centara višestruko vratiti uložena sredstva. Veteranski centri imat će razvojnu i kohezijsku ulogu u područjima u kojima su smješteni. Njihova uloga ogleda se u: otvaranju novih radnih mjesta, rastu fiskalnih kapaciteta područja u kojima su smješteni, mogućnosti povećanog plasmana lokalnih proizvoda i usluga, povećanju obrazovne razine braniteljske populacije, poticanju proizvodnje i uslužnih djelatnosti kroz osnivanje i djelovanje braniteljskih zadruga, liječenju kroz radne terapije čime se smanjuje pritisak na zdravstveni sustav, te povećanju prilagodbe i integracije braniteljske populacije kroz društvenu uključenost, povećanje povjerenja te osjećaja subjektivne koristi.⁴⁴

Kada se razmišlja o sustavu upravljanja i rukovođenja veteranskim centrima, autori ovog rada smatraju kako bi Ministarstvo branitelja trebalo delegirati sve funkcije veteranskim centrima, a zadržati samo nadzornu funkciju. Time bi se povećala odgovornost upravljačkog dijela veteranskih centara, ali bi im se osigurala samostalnost i kreativnost u obavljanju poslova.

S druge strane, veteranski centri trebali bi posjedovati bazu podataka o hrvatskim braniteljima iz Domovinskoga rata, članovima njihovih obitelji te civilnim žrtvama Domovinskoga rata na svom geografskom području djelovanja. Baza podataka trebala bi za svakog branitelja sadržavati sve podatke za praćenje zdravstvenog stanja, stambenog pitanja, pitanja zaposlenosti, imovinskog stanja, obiteljskog stanja i slično. Na temelju navedene baze podataka veteranski centri bi trebali djelovati proaktivno.

Time bi se pridonijelo posjedovanju pravodobnih informacija, povećanju djelatnosti i kapaciteta u javnoj upravi unaprjeđenjem sustava kreiranja, praćenja i vrjednovanja politika u području skrbi za hrvatske branitelje iz Domovinskoga rata, članove njihovih obitelji te civilne žrtve rata.

⁴¹ Ministar Medved: Za osnivanje veteranskih centara 22 milijuna eura (2017.), <http://vijesti.hrt.hr/390843/ministar-medved-za-osnivanje-veteranskih-centara-22-milijuna-eura>, pristupljeno 30. 7. 18.

⁴² Zaključak Vlade RH (2017.), <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2017/11%20studeni/69%20sjednica%20Vlade%20Republike%20Hrvatske//69%20-%202.20%20b.pdf>, pristupljeno 31. 7. 18., str. 2

⁴³ VETERANSKI CENTAR Daruvar otišao je najdalje u pripremnim aktivnostima (2017.), <http://bjelovarac.hr/najnovije/veteranski-centar-daruvar-otisao-najdalje-u-pripremnim-aktivnostima>, pristupljeno 31. 7. 18.

⁴⁴ Više o ovome vidjeti kod Šučurović, Mikloušić, Knežević, 2017. str. 77-107.

4. ZAKLJUČAK

Hrvatsko društvo pokušava riješiti probleme branitelja, u velikom dijelu uspjeva, a u manjem dijelu ne uspjeva. Iako se u ova rješenja ulažu znatni naponi i materijalna sredstva, stječe se dojam kako su ona parcijalna, najčešće kompenzacijska, dnevno-politička i kako treba potražiti cjelovito rješenje, ali ga i dosljedno provesti u praksi. Primjer za ovakvu tvrdnju je i uspostava veteranskih centara koji su, prema iskustvima drugih zemalja, cjelovit način pomoći hrvatskim braniteljima. Iako je od uspostave hrvatske države prošlo gotovo tri desetljeća, o uspostavi veteranskih centara govori se već duži niz godina, međutim niti jedan veteranski centar do sada nije uspostavljen.

Osnivanjem veteranskih centara povećat će se društvena uključenost navedenih ranjivih skupina radi njihova aktivnoga sudjelovanja na tržištu rada, uključivanja u zadružno poduzetništvo te općenito u društvo, ali i radi poboljšanja zdravstvenog i psiho-sociološkog statusa te stjecanja vještina kao što su upravljanje stresom, financijama, komunikacijske vještine i sl.⁴⁵ Važna zadaća veteranskih centara je i uspostava baze podataka za praćenje zdravstvenog stanja, socijalne uključenosti te zapošljavanja hrvatskih branitelja, kao i razmjenom relevantnih podataka s drugim tijelima javne uprave.

Najveći se problemi branitelja koje smo u ovom radu pokušali analizirati, a čije rješavanje bi bilo u području veteranskih centara, uglavnom nalaze u domeni socijalno-ekonomske i zdravstvene politike. Problemi braniteljske populacije utječu na socijalnu isključenost branitelja i odnose se na nezaposlenost, neriješene stambena pitanja, siromaštvo i različita oboljenja (ponajviše PTSP i psihičke poteškoće). Njihovim učinkovitijim rješavanjem riješila bi se resocijalizacija branitelja te bi se u konačnici povećala i stabilnost hrvatskog društva.

Od 2019., uz pomoć sredstava Europske unije, Ministarstvo branitelja krenut će u izgradnju pet veteranskih centara, i to u Daruvaru, Petrinji, Osijeku, Šibeniku i Sinju. U Lipiku je 2017. pokrenut pilot-projekt Dom Veterana kao preteča izgradnji veteranskih centara u navedenim gradovima, u kojemu je do sada zbrinuto oko 400 korisnika. Dobrim promišljanjem organizacijske strukture centara i proaktivnim pristupom veteranskih centara prema braniteljima RH će sustavno riješiti većinu problema branitelja te stati uz bok zemalja koje u sustavu skrbi za veterane imaju veteranske centre kao stožerne institucije njihovih sustava skrbi.

⁴⁵ Poziv na dostavu projektnih prijedloga u ograničenom postupku dodjele bespovratnih sredstava trajnog modaliteta s ograničenim rokom dostave projektnih prijedloga, Sažetak poziva, <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/natjecaji/razvoj-e---usluga-3115/Sazetak-Poziva.pdf>, pristupljeno 3. 8. 18.

LITERATURA:

1. Clark, J. (2018) For Most Vets, PTSD Isn't the Problem, „Transition Stress“ Is. Here's What That Means, https://taskandpurpose.com/what-is-transition-stress/?utm_content=tp-facebook&utm_source=facebook&utm_medium=social/, pristupljeno 23. 8. 18.
2. Dan branitelja: iz fondova EU 22 milijuna eura za veteran. centre (2017), <http://www.suprazdravlje.hr/clanak/2236/165/dan-branitelja-iz-fondova-eu-22-milijuna-eura-za-veteran-centre>, pristupljeno 19. 7. 18.
3. Državni zavod za statistiku, Anketa o dohotku stanovništva 2016., Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2016. – konačni rezultati, Zagreb, 20. rujna 2017, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/14-01-01_01_2017.htm, pristupljeno 12. 7. 18.
4. Ekonomski program Republike Hrvatske 2013., <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Ekonomski%20program%20Republike%20Hrvatske%202013.pdf>, pristupljeno 21. 8. 18.
5. Figley, C. (1978), Psychological Adjustment Among Vietnam Veterans: an overview of the research, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31643502/Ch4inSDVV1978.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1537999285&Signature=vcLULz93MYmx0sCHen9g16Hf7yc%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DCh4in_Stress_Disorders_among_Vietnam_Vet.pdf, pristupljeno dana 26.07.18., str. 57-71
6. Giddens, A. (2007) Sociologija, Zagreb: Nakladni zavod Globus, (4), 311-315
7. Grubišić, D. (2015) Crna statistika: Broj samoubojstava hrvatskih branitelja je alarmantan. WWW.zagreb.info/aktualno/hrvatska/crna-statistika-broj-samoubojstava-hrvatskih-branitelja-je-alarmanan/29296
8. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, (2017) Hrvatski zdravstveno statistički ljetopis za 2016. godinu, Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
9. Kristol, I. (2004) Neokonzervativizam – autobiografija jedne ideje, Zagreb: Algoritam
10. Marić, I. (2018) Menadžment neprofitnih organizacija, Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
11. Matković, T., Štulhofer, A. (2006) Socijalna isključenost u Hrvatskoj – empirijska analiza, Zagreb: UNDP
12. Ministar Medved: Za osnivanje veteranskih centara 22 milijuna eura (2017), <http://vijesti.hrt.hr/390843/ministar-medved-za-osnivanje-veteranskih-centara-22-milijuna-eura>, pristupljeno 30. 7. 18.
13. Ministarstvo branitelja (2012), Iskaz o procjeni učinka propisa za pilot-projekt „Procjena učinaka propisa – stambeno zbrinjavanje“, Zagreb: Ministarstvo branitelja. <https://zakonodavstvo.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//Ministarstvo%20branitelja%20Iskaz.pdf>, pristupljeno 13. 8. 18.
14. Nacionalni program psihosocijalne i zdravstvene pomoći sudionicima i stradalicima Domovinskog rata, drugog svjetskog rata te povratnicima iz mirovnih misija,

- <https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/nac%20program%20usvojeno%20na%20vladi%2030%2001%202014.pdf>, pristupljeno 20. 8. 18., str. 11
15. New VA study finds 20 veterans commit suicide each day (2016), <https://www.militarytimes.com/veterans/2016/07/07/new-va-study-finds-20-veterans-commit-suicide-each-day/>, pristupljeno 10. 8. 18.
 16. Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020., <http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/OPULJP%20hr%2020150213%20%282%29.pdf>, pristupljeno 2. 7. 18., str. 66
 17. Potpisan Protokol o stambenom kreditiranju branitelja i obitelji stradalih, zatočenih i nestalih (2017) <https://direktno.hr/razvoj/potpisan-protokol-o-stambenom-kreditiranju-branitelja-i-obitelji-stradalih-zatočenih-i-nestalih-99711/>, pristupljeno 17. 8. 18.
 18. Poziv na dostavu projektnih prijedloga u ograničenom postupku dodjele bespovratnih sredstava trajnog modaliteta s ograničenim rokom dostave projektnih prijedloga, Sažetak poziva, <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/natjecaji/razvoj-e---usluga-3115/Sazetak-Poziva.pdf>, pristupljeno 3. 8. 18.
 19. Program stručnog osposobljavanja i zapošljavanja hrvatskih branitelja i djece smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja za razdoblje od 2014. do 2017., [https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//PROGRAM_tekst_2014-2017\(1\).pdf](https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//PROGRAM_tekst_2014-2017(1).pdf), pristupljeno 3. 8. 18., str. 2
 20. Programske smjernice i programski zahtjevi arhitektima-projektantima glavnog projekta i projektne dokumentacije za namjenu uspostave veteranskih centara u RH, https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages//AM2017/JN/Prethodno%20savjetovanje%20-%20VC%20Sinj//Veteranski%20centri_Programske%20smjernice.pdf, pristupljeno 21. 8. 18., str. 3
 21. Puljiz V., Pusić E. (2011), Pogledi na socijalnu državu, HKJU – CCPA, god. 11., br. 4.
 22. Rašović, R., (2015) Alarmantni podaci: Od 1991. ubila se cijela brigada branitelja <https://www.vecernji.hr/vijesti/posljednje-tri-godine-veterani-se-ubijaju-dva-put-vise-od-civila-1044685> - www.vecernji.hr
 23. Smjernice za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015.-2017. godine, <http://www.mrms.hr/wp-content/uploads/2015/02/smjernica-apz.pdf>, pristupljeno 6. 8. 18., str. 57-74
 24. Sporazum o partnerstvu između RH i Europske komisije za korištenje strukturnih i investicijskih fondova za rast i radna mjesta u razdoblju 2014.-2020., https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//arhiva/EU%20fondovi/Programi%20prekogranicna%202014-2020//GLAVNI%20DOKUMENT_Sporazum_o_partnerstvu_HR.pdf, pristupljeno 15. 7. 18., str. 30
 25. Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.), <https://www.google.hr/search?q=strategija+borbe+protiv+siromaštva+i+socijalne+isključenosti&oq=strategija+borb&aqs=chrome.0.0j69>, pristupljeno 11.07.18., str. 2

26. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, NN 73/2017, str. 16
27. Strateški plan Ministarstva branitelja za razdoblje 2016-2018, <https://mcdrvu.hr/wp-content/uploads/2017/01/strateski-plan-od-2016-do-2018.pdf>, pristupljeno 2. 8. 18., str. 6, 9
28. Studija: Braniteljska populacija ne razlikuje se od ukupne (2017), WWW.seebiz.eu/studija-braniteljska-populacija-ne-razlikuje-se-od-ukupne/ar-158773/, pristupljeno 17. 8. 18.
29. Šućur. Z., Babić. Z., Ogresta. J. (2017), Demografska i socioekonomska obilježja hrvatskih branitelja, Zagreb: Ministarstvo hrvatskih branitelja i Državni zavod za statistiku, str. 11, 12, 62
30. Šučurović, S., Mikloušić, I., Knežević, M. (2017.) Psihosocijalna prilagodba hrvatskih branitelja – individualna i društvena perspektiva, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
31. U Daruvaru najesen počinje gradnja prvog veteranskog centra u Hrvatskoj (2016), <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-daruvaru-najesen-pocinje-gradnja-prvog-veteranskog-centra-u-hrvatskoj-zgrada-u-sumi-je-nas-adut-za-skrb-o-braniteljima/103240/>, pristupljeno 18. 8. 18.
32. Uspostava veteranskih centara u Republici Hrvatskoj <https://efondovi.mrrfeu.hr/MIS-Cms/Pozivi/Poziv?id=4d435049-7296-4f98-a956-f77469218fe3>, pristupljeno 20. 8. 18.
33. Ustav Republike Hrvatske, pročišćeni tekst, Ustavni sud Republike Hrvatske, 15. siječnja 2014., https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/Redakcijski_prociscen_tekst_Ustava_Republike_Hrvatske_Ustavni_sud_Republike_Hrvatske_15._sijecnja_2014_.pdf, pristupljeno 16. 7. 18., str. 17
34. VETERANSKI CENTAR Daruvar otišao najdalje u pripremnim aktivnostima (2017), <http://bjelovarac.hr/najnovije/veteranski-centar-daruvar-otisao-najdalje-u-pripremnim-aktivnostima>, pristupljeno 31. 7. 18.
35. Vlašić, T. (2017) Uvodi se naknada za nezaposlene branitelje. Medved je lani rekao da ih je 23.000, sad u Zakonu piše 83.000. Kako? <https://www.telegram.hr/price/uvodi-se-naknada-za-nezaposlene-branitelje-ministar-je-lani-rekao-da-ih-ima-23-000-sad-u-zakonu-pise-83-000-kako/>, pristupljeno 3. 8. 18.
36. Zaključak Vlade RH (2017.) <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2017/11%20studen/69%20sjednica%20Vlade%20Republike%20Hrvatske/69%20-%20202.20%20b.pdf>, pristupljeno 31. 7. 18., str. 2
37. Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, Članak 50., (Urednički pročišćeni tekst, Nar. nov., br. 174/04, 92/05, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10 - OUSRH, 55/11, 140/12, 33/13, 148/13 i 92/14), 1. siječnja 2014.
38. Žunec, O. (2006) Apsolutna žrtva i relativna kompenzacija: Proturječja društvenog položaja veterana i državne skrbi za ratne veterane i invalide, Polemos, vol. 9, No. 18: 11-41, Zagreb: Hrčak, <https://hrcak.srce.hr/41751>.

VETERAN CENTERS AS EXAMPLE OF COMPREHENSIVE CARE FOR CROATIAN HOMELAND WAR VETERANS

Željko Tuličić⁴⁶ & Ivana Marić⁴⁷

Summary

In countries with a long military tradition such as the United States or Israel, veteran centers are the backbone of the care system for veterans and their family members. For many years in Croatia, there has been a discussion about the need to establish veteran centers, but for now, only the Croatian War Veterans Home in Lipik has been established, which is considered a pilot project, or a predecessor of veteran centers. The Republic of Croatia spends a considerable amount of money to meet the Croatian Homeland War veterans' expectations and resolve their problems, but reactions of our Homeland War veterans have triggered a perception that the offered solutions provide no final results. The Croatian Ministry of War Veterans recognized the need for a systematic approach to address the Homeland War veterans' problems. In 2019, the Ministry will start the process of building five veteran centers in Daruvar, Petrinja, Osijek, Šibenik, and Sinj with the help of EU funds. In this paper, we have tried to analyze the socio-economic and health care issues that directly affect the position of Homeland War veterans in the society and the levels of their satisfaction. The conclusion is that veteran centers, with professional leadership, adequate structure and organization, could solve the most acute problems of the Homeland War veterans' population.

Key words: *Croatian Homeland War veterans, veteran centers, socio-economic policy, health policy, social exclusion, transitional stress.*

JEL classification: I38

⁴⁶ Željko Tuličić, Spec.M.Sc.Econ., Director, Pulsus Centar Ltd., Zagreb, Croatia, E-mail: ztulicic@pulsus-centar.hr

⁴⁷ Ivana Marić, Ph. D., Associate Professor, Faculty of Economic and Business, University of Zagreb, Croatia, E-mail: imaric@efzg.hr